

Státní okresní archiv Domažlice se sídlem v Horšovském Týně

Archiv obce Nový Kramolín

1869-1945

Inventář

EL NAD č.: 648

AP č.: 314

Marie Schöntag

Horšovský Týn 2011

Obsah

Úvod:

I. Vývoj původce archivního fondu	3
II. Vývoj a dějiny archivního fondu	4
III. Archivní charakteristika archivního fondu	5
IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu	5
V. Záznam o uspořádání archivního fondu a zpracování archivní pomůcky	6
Seznam použitých pramenů a literatury	7

Přílohy:

Příloha č. 1: Seznam použitých zkratk	8
Inventární seznam	9
Příloha k i. č. 6: Stavební plány k rodinným domům	11

I. Vývoj původce archivního fondu

Ves Nový Kramolín, vzdálená 3,5 km jižně od Poběžovic, je poprvé uváděna v berním rejstříku Plzeňského kraje v roce 1379 v podobě "Kramolin". Upřesnění "Nový" získala úředně až roku 1886, zřejmě aby ji bylo možno rozlišit od Starého Kramolína ležícího poblíž Hostouně, jehož podoba zněla až do té doby rovněž jen "Kramolín". Německý název Neu-Gramatin se objevuje až roku 1654 v Berní rule. Z údajů Statistického lexikonu obcí z roku 1930 vyplývá, že německé obyvatelstvo během dalších staletí nabylo v Novém Kramolíně převážnou většinu: bylo zde evidováno celkem 271 obyvatel, z nichž se 249 hlásilo k německé národnosti.

Nový Kramolín, resp. jeho severní část, nejprve náležela k pivoňskému panství, které bylo v držení tamního kláštera augustiniánů, zatímco druhá část patřila k poběžovickému panství. Část vsi Nový Kramolín, zmiňované jako pustá, byla roku 1571 prodána městu Domažlice. Když byl 8. 9. 1787 pivoňský klášter zrušen, připadlo pivoňské panství Náboženskému fondu a bylo obhospodařováno administrací státních statků v Praze. Roku 1800 koupil panství v dražbě zemský advokát Leonard Stöhr, který ho roku 1843 prodal Leopoldu Thun-Hohensteinovi, v jehož držení se již nacházelo sousední panství Poběžovice.

Organizace místní samosprávy se zásadně změnila po zrušení roboty a poddanství v roce 1848, především tzv. Stadionovým zákonem o prozatímním obecním zřízení č. 170 ze 20. března 1849, který rušil dosavadní pravomoc panských vrchnostenských úřadů. Místo vrchnostenských panství se staly základem územní samosprávy místní obce jakožto její nejnižší články. Obce tak mohly svobodně volit své zástupce, vyřizovat domovské záležitosti, samostatně vyřizovat vlastní agendu, uveřejňovat výsledky obecního hospodaření a zveřejňovat jednání obecních zástupců. Stadionovo zřízení určovalo dvojí působnost obce, a sice ve vlastních záležitostech a v záležitostech přenesených, které nařizoval stát. V každé obci se zřizoval obecní výbor, volený na tříleté období, který měl usnášecí a dozorčí moc, a obecní představenstvo jako užší orgán, složené z purkmistra a nejméně dvou radních, přičemž radní byli pomocným orgánem purkmistrovým a purkmistr prováděl usnesení obecního výboru.

V roce 1850 se Nový Kramolín stal samostatnou obcí v nově vytvořeném kraji Plzeňském a připadl do politického okresu Horšovský Týn a soudního okresu Poběžovice. Obec tvořily vsi Nový Kramolín a sousední Mlýnec. Prvním obecním představeným se stal Johann Brunn.

Roku 1864 bylo vydáno nové obecní zřízení a volební řád, podle něhož byl obecní výbor stejně jako podle Stadionova nařízení volen na tři roky, přičemž počet členů závisel na zalidněnosti obce. Obecní výbor volil ze svého středu obecní představenstvo, které se skládalo z obecního starosty a nejméně dvou radních. Obecní výbor měl usnášecí a dozírací moc a vyřizoval zvláště důležité záležitosti. Působnost obcí se dále dělila na samostatnou (správa obecního majetku, udílení domovského práva, záležitosti místní policie) a stále narůstající působnost přenesenou na obec zákonem (vymáhání pokut, školních platů, církevních příspěvků, volební záležitosti, živnostenské, zdravotní, sčítání lidu, některé zemědělské a lesní záležitosti, pojištění, péče o státní komunikace, postrk, daňové záležitosti, vojenské záležitosti, soudnictví, např. v poručenských záležitostech, v záležitostech pozemkových knih či v trestních věcech). Součástí přenesené působnosti byla i trestní pravomoc: starosta se dvěma obecními radními tvořili obecní trestní senát. Obce mohly ukládat peněžitou pokutu a vězení, někdy i vedlejší tresty. Přenesenou působnost obce vykonával starosta. Proti rozhodnutí bylo možno se odvolat k prvoinstančnímu politickému úřadu, tj. v případě Nového Kramolína k Okresnímu úřadu v Horšovském Týně. O složení obecního představenstva ani obecního zastupitelstva se v archivním souboru nezachovala žádná zmínka, pouze z podpisů na stavebních plánech lze vyvodit přibližný sled obecních představených od roku 1869 až do roku 1937.

Obecní samospráva takto v podstatě existovala až do roku 1918, kdy byla po vzniku samostatného Československa přijata a uvedena do praxe zcela odlišná ustanovení. Upraven byl především volební řád. Volilo se na základě vázaných kandidátních listin a podle zásad poměrného zastoupení, většinový systém byl odstraněn. Volební období bylo čtyřleté, v roce 1933 bylo prodlouženo až na 6 let, stejně jako tomu bylo v okresních a zemských zastupitelstvech. Obecní

zřízení bylo novelizováno. Ve všech obcích byly povinně zřízeny finanční komise s rozsáhlou pravomocí, které měly právo kontrolovat veškeré obecní hospodaření. Řádnými orgány obcí bylo obecní zastupitelstvo (dříve obecní výbor), obecní rada (dříve obecní představenstvo), starosta a komise. O zemských i obecních volbách a zvolených obecních funkcionářích v období 1919 až 1937 informuje obecní kronika. Prvním starostou se podle prvního československého volebního řádu stal v roce 1919 Josef Malzer. Při dalších obecních volbách roku 1923 byl starostou zvolen Josef Kern. V roce 1927 se starostou stal Johann Bauer, dále byli zvoleni dva obecní radní jako jeho zástupci a dále čtyřčlenná finanční a rovněž čtyřčlenná sanitní komise. V roce 1930 vystřídal Johanna Bauera v úřadě starosty Josef Kern. Při dalších volbách na podzim roku 1931 byl starostou zvolen Josef Schröpfer, který nastoupil do úřadu počínaje rokem 1932, a opět čtyřčlenná finanční a sanitní komise. O posledních předválečných obecních volbách podle československého volebního zákona v roce 1937 se již obecní kronika nezmiňuje. Z podpisů na dochovaných stavebních plánech vyplývá, že úřad starosty v roce 1937 zastával stále ještě Josef Schröpfer.

Po přijetí mnichovské konference došlo začátkem října 1938 k odtržení pohraničního území od Československé republiky. Také Nový Kramolín byl v říjnu 1938 obsazen německým vojskem, které v prvních dnech vykonávalo v obci správu. Hitlerovým výnosem z 1. října 1938 bylo realizováno připojení pohraničí k Velkoněmecké říši. Do 20. listopadu 1938 vykonávaly politickou správu první instance na odtrženém území okresní úřady v čele s hejtmany, v případě Nového Kramolína se jednalo o Okresní úřad v Horšovském Týně. První fáze sjednocování sudetoněmeckého území s Říší byla dokončena na základě zákona z 21. listopadu 1938, který stanovil postavení tohoto území jako přímé součásti Říše. V jeho čele stál říšský komisař pro sudetoněmecká území, jímž byl jmenován vůdce sudetských Němců Konrad Henlein. Do 1. 5. 1939 byly postupně vytvořeny nové orgány státní moci. V další etapě byla podle zákona o zřízení župy Sudetské ze 14. 4. 1939 vybudována síť státních a samosprávných orgánů podle nacistického říšského vzoru. Součástí župy Sudetské se na základě tohoto zákona stala i obec Nový Kramolín. Ve venkovských obcích vedli správu jmenovaní starostové, jejichž zastupováním byli pověřeni tzv. přidělenci. Vedle nich působili obecní radové, kteří zajišťovali styk obecní správy s obyvatelstvem, a poradci, vykonávající poradní činnost pro starostu. Podstatný vliv na správu obce měl zmocněnec NSDAP, jehož úkolem bylo dohlížet, zda správa obce funguje v souladu se záměry nacistické strany. Publikace Unser Heimatkreis Bischofteinitz zmiňuje poslední dva starosty, kteří v Novém Kramolíně úřadovali v období 2. světové války: měli jimi být hostinský Kern a poté jeho zástupce Brunn.

Činnost Obecního úřadu Nový Kramolín byla ukončena v květnu 1945, kdy moc v obci převzala místní správní komise.

II. Vývoj a dějiny archivního fondu

O uložení písemností obecního úřadu Nový Kramolín do roku 1945 není nic známo. Zápis o jejich převzetí do Státního okresního archivu Domažlice se nedochoval ani ve spisu o fondu Archivu obce, ani ve spisu o fondu Místní národní výbor Nový Kramolín.

O osudech archivu obce Nový Kramolín ani o případné skartaci dokumentů před jejich inventárním zpracováním ve Státním okresním archivu Domažlice či před jejich převzetím do archivu neexistují žádné písemné informace. Lze se domnívat, že po odsunu tamějších obyvatel byl celý fond zničen.

V současné době je Archiv obce Nový Kramolín uložen v prostorách Státního okresního archivu Domažlice se sídlem v Horšovském Týně. Vzhledem k malému množství dochovaných písemností jej lze označit za torzovitý. O případném výskytu částí Archivu obce Nový Kramolín v jiných archivech nebo archivních fondech nebyla nalezena žádná písemná zmínka.

III. Archivní charakteristika archivního fondu

Archiv obce Nový Kramolín je uzavřeným archivním fondem, který vznikl z činnosti obecního úřadu Nový Kramolín. Písemnosti fondu dosud nebyly ve Státním okresním archivu Domažlice zpracovány a neexistovala k nim žádná archivní pomůcka. Ve spisu o fondu se nenacházel žádný doklad, který by vypovídal o datu či množství jeho převzetí do Státního okresní archivu Domažlice. Po uspořádání tvoří Archiv obce Nový Kramolín 4 úřední knihy a 1 karton se spisy, v nichž drtivou většinu tvoří stavební plány, a jeho časový rozsah je 1869-1945.

Při pořádání archivního fondu bylo přihlédnuto k Metodickému návodu na pořádání a inventarizaci archivních fondů Archiv obce čj. AS/1-284/00, k Metodickému pokynu ředitele SOA v Plzni pro zpracování archiválií a tvorbu archivních pomůcek z 12. 3. 2010 a k Základním pravidlům pro zpracování archivního materiálu (SAP 1960/II). Jelikož se z účetního materiálu zachovaly pouze dvě knihy (i. č. 3 a 4), byly v inventárním seznamu obě zařazeny za knihy úřední. Příslušná karta EL NAD, sestavená na základě předběžné evidence, uvádí mylně časové rozpětí (1928-1945), počet evidenčních jednotek (3 úřední knihy a 1 karton) i metráž (0,18 bm). Rozdíl mezi tímto zápisem a skutečným stavem (časový rozsah: 1869-1945, evidenční jednotky: 4 úřední knihy a 1 karton, metráž: 0,17 bm) vznikl nesprávným původním zápisem do programu PEvA, přemanimulováním fondu a jeho přesným přeměřením a přehodnocením diplomatické kategorie u jedné z účetních knih. Písemnosti archivního fondu nenesly žádnou signaturu, registraturní pomůcky se nedochovaly.

Ve fondu nebyla prováděna vnitřní skartace ani žádné vnitřní přesuny.

Na základě zákona č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů ze 30. června 2004, byla kronika obce Nový Kramolín (i. č. 2) zařazena do I. kategorie, ostatní písemnosti do II. kategorie.

Jazykem písemností celého archivního fondu je němčina.

Během uložení archivního fondu ve Státním okresním archivu Domažlice v něm nebyly prováděny žádné restaurátorské ani konzervátorské zásahy. Fyzický stav fondu je dobrý.

IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu

O hospodářském, politickém a kulturním dění v Novém Kramolíně nejhutněji informuje na svých 118 popsaných stranách obecní kronika, vedená v letech 1923-1937, která zpětně popisuje vývoj vesnice až do jejích počátků, velmi podrobně se zabývá událostmi a místními poměry za první světové války a mimo jiné uvádí všechny majitele domů včetně jejich "jména po chalupě". Ačkoli minimum ostatních písemností Archivu obce Nový Kramolín podává již jen torzovitý obraz o životě v obci a fungování obecní samosprávy, lze si z dochovaných stavebních plánů učinit představu o majetkových poměrech místních obyvatel a vyčíst alespoň neúplný sled obecních představených od roku 1869 do roku 1937, kteří se po odsouhlasení stavebního záměru museli pod každý stavební plán podepsat. Jako součást stavební dokumentace se vzácně zachoval stavební projekt ke kapli z roku 1914 od horšovskotýnského architekta Antona Kopty, který však nakonec nebyl realizován, a náčrt stavebního plánu k úpravě jednotřídní německé obecné školy z přelomu 19. a 20. století. K demografickým účelům lze využít knihu Evidence obyvatel s domovským právem v obci ze 30. let 20. století. Přibližnou představu o hospodářské situaci obce si lze učinit z plošných výměr pozemků a pozemnostních archů, zhotovovaných za účelem vybírání pozemkové daně, a z náčrtu rozdělení obecního lesa.

V. Záznam o uspořádání archivního fondu a zpracování archivní pomůcky

Archivní fond Archiv obce Nový Kramolín zpracovala, zinventarizovala a úvod k němu napsala ve Státním okresním archivu Domažlice se sídlem v Horšovském Týně v březnu 2010 Marie Schöntag.

V Horšovském Týně 3. 1. 2011

Marie Schöntag

Seznam použitých pramenů a literatury

- HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan, DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-709-1.
- PROFOUS, Antonín. *Místní jména v Čechách III. (M - Ř)*. Praha : Nakladatelství Československé akademie věd, 1951, s. 365.
- LIEBSCHER, Karl. *Der politische Amtsbezirk Bischofteinitz*. Horšovský Týn 1913, s. 403.
- SOMMER, Johann Gottfried. *Das Königreich Böhmen, statistisch-topographisch dargestellt. VII. Band: Klattauer Kreis*. Prag 1839, s. 147.
- MACKOVÁ, Marie. K úřadování a spisovněm obcí a měst, které od 1. října 1938 náležely pod říšskoněmeckou správu, *Archivní časopis*, 1999, roč. 49, s. 235-240.
- Metodické návody a instrukce pro zpracování archivního materiálu. *Sborník archivních prací*, 1960, roč. X, zvláštní příloha č. 2, Zásady pro pořádání archivů měst a obcí, s. 215-309.
- SCHELLE, Karel. *Vývoj veřejné správy v letech 1848-1948*. Praha : Eurolex Bohemia, 2002. ISBN 80-86432-25-4.
- PROCHÁZKA, Zdeněk. *Český les - Domažlicko, historicko-turistický průvodce č. 1*. Domažlice : Nakladatelství Českého lesa, 1992, s. 44.
- *Unser Heimatkreis Bischofteinitz mit den deutschen Siedlungen im Bezirk Taus*. Eichstätt 1983, s. 260-261.
- EDL, Jan. Přehled změn v územní organizaci politické správy v letech 1928-1948, *Paginae historiae*, 2006, č. 14, s. 485-546.
- CAIS, Petr. Účetní materiály kamerálního účetnictví obecní samosprávy v Čechách v letech 1850-1945 (se zřetelem k situaci v českém pohraničí). *Archivní časopis*, 2006, ročník 56, s. 249-285.

Seznam použitých zkratk

AO	archiv obce
AP	archivní pomůcka
AS	archivní správa
bm	běžný metr
EL	evidenční list
MV ČR	Ministerstvo vnitra České republiky
NAD	národní archivní dědictví
RD	rodinný dům
SAP	Sborník archivních prací
SOA	státní oblastní archiv
SOAP	Státní oblastní archiv Plzeň
SOkA	státní okresní archiv

Inventární seznam

Inv. č.	Signatura	Obsah	Časový rozsah	Číslo ev. j.

I. KNIHY

Knihy evidenční

1		Evidence obyvatel s domovským právem v obci	1930-1938	K 1

Kroniky

2		Kronika obce Nový Kramolín	1923-1937	K 2

Účetní knihy

3		Hlavní kniha výdajů	1943-1944	K 3
4		Knihy výběru obecních daní a dávek	1944-1945	K 4

II. SPISOVÝ MATERIÁL

Spisy

Zemědělské a lesnické záležitosti

5		Náčrt rozdělení obecního lesa	1883-1930	N 1

Stavební záležitosti

6		Projekt výstavby nové silnice mezi Novým Kramolínem a Valtářovem	1919-1923	N 1
6		Stavební dokumentace k obecním stavbám (kaple, úpravy jednotřídní obecné školy, obecní kovárna)	[1900]-1914	
6		Stavební plány k soukromým budovám a stavbám, odkoupení obecního pozemku k soukromým stavebním účelům (seznam stavebních plánů k rodinným domům řazený abecedně podle příjmení stavebníků viz str. 11)	1869-1937	

Daňové a katastrální záležitosti

7		Agenda pozemkových knih (pozemnostní archy, plošné výměry pozemků)	1903-1907	N 1

Stavební plány k rodinným domům

Jméno stavebníka	Číslo popisné	Druh stavby	Rok
Bauer Franz		RD - přístavba	1932
Bauer Josef	5	RD + hosp. stavení	1872-1934
Bauer Michael	9	RD + hosp. stavení	1892-1900
Brunn Andreas	21	RD + hosp. stavení	1895-1919
Gitter Josef	19	RD + hosp. stavení	1893-1933
Kern Wenzel	20	RD + hosp. stavení	1890-1896
Kraus Josef	11	RD + hosp. stavení	1899
Krämer Georg		RD	1928
Losleben Josef		RD + hosp. stavení	1894
Malzer Andreas		RD	1901
Malzer Georg	17	RD + hosp. stavení	1877-1915
Maurer Georg		RD + hosp. stavení	1894-1896
Müller Josef	34	RD + hosp. stavení	1885
Müller Josef	37	RD + hosp. stavení	1894-1926
Müller Nikolaus		RD + hosp. stavení	1872-1913
Rothmeier Georg	3	RD + hosp. stavení	1897
Schröpfer Josef	31	RD + hosp. stavení	1891-1925
Stangl Josef u. Franz		RD	1931-1932
Strecker Andreas		RD	1929

Název archivní pomůcky: Archiv obce Nový Kramolín
Značka fondu: AO Nový Kramolín
Časový rozsah: 1869-1945
Počet evidenčních jednotek: 5 (4 úřední knihy, 1 karton)
Počet inventárních jednotek: 7
Rozsah v bm: 0,17 (~~úřední knihy: 0,06 bm, karton: 0,11 bm~~) 0,25
Stav ke dni: 3. 1. 2011, 1. 10. 2012
Zpracovatelka archivního fondu: Marie Schöntag
Zpracovatelka archivní pomůcky: Marie Schöntag
Počet stran: 12
Počet exemplářů: 4
Schválil: Mgr. Radka Kinkorová
dne 03.01.2011 - čj. SOAP/010-0006/2011